

Ivano Caliaro: *Tanulmányok Carlo Michelstaedterről*

Ivano Caliaro

Per una vita che sia vita. Studi su Carlo Michelstaedter
Firenze: Leo S. Olschki, 2017, pp.119

Carlo Michelstaedter (Gorizia, 1887-1910) főműve, az 1910-ben szakdolgozatként írt, a szerző öngyilkossága okán sosem megvédett, posztumusz kiadásban 1913-ban (Vladimiro Arangio-Ruiz gondozásában) közölt *La persuasione e la rettorica* a XX. század egyik meghatározó jelentőségű filozófiai műveként kanonizálódott. A közelmúltban – Ördögh Éva fordításában, Giorgio Pressburger, valamint Sergio Campailla előszavával – magyarul is megjelent e filozófiai mű (Michelstaedter, *A meggyőződés és a retorika*, Budapest: Medicina, 2013; recenzióját ld. az alulírottól: *La persuasione e la rettorica*, in *Nuova Corvina*, 2013/25, 139-142). Michelstaedter főművéről a szerző halálát követően (legtöbbször a XIX-XX. század fordulója trieszti irodalma vizsgálatának kontextusán belül) folyamatosan jelentek – és, ahogy Ivano Caliaro szóban forgó tanulmánykötete is mutatja, jelennek – meg mérvadó elemzések (pl.: M. Cerruti, *Carlo Michelstaedter* [1967]; A. Verri, *Michelstaedter e il suo tempo* [1969]; G.A. Camerino, *La persuasione e i simboli. Michelstaedter e Slataper*, [1993]).

Caliaro – a Michelstaedter-szakirodalmat jelentősen gazdagító – munkájában a rövid előszót követő tanulmányok címe az alábbi: „Hangok”; „A «filozófus»”; „Tolsztojjal Jézus felé”; „A «filozófus» Petrarca”; „Összevetett «meggyőzések»”. Előszavában a szerző egyebek mellett kiemeli, hogy Michelstaedter – saját törekvésének megfelelően – a kifejezés (számára) autentikus értelmében akart *filozófus* lenni: felfogása szerint a *filozófia* az igaz emberként élő individuum művészete; ezen autonóm élet a racionalitáson alapul, bármiféle kényszertől mentes, s az igaz „jó” elérése irányul. Michelstaedter legfontosabb explicit ihlető forrásai Szókratész és Jézus – különösen tanításuk *szóbeli* kifejtése miatt –, valamint Tolsztoj, aki az evangéliumok mélyebb megértésében is segítette a goriziai szerzőt (vö. VI).

A továbbiakban Caliaro vizsgálódásainak néhány jellegzetes momentumát emelem önkényesen ki. A „Hangok” c. fejezetben Caliaro felidézi, hogy Michelstaedter lényegében tagadja saját téziseinek újdonságát, tekintve, hogy a görög filozófusok már leírták mindazt, amit Michelstaedter megfogalmazott, továbbá utal Michelstaedter egyes passzusaira, melyekben ő saját tanításának hiábavalóságát és a világ igazságra irányuló fogékonyságának hiányát („süketségét”; vö. 4) emeli ki. A két említett, Michelstaedter számára legjelentősebb

* A recenzió az NKFIH/OTKA K124514. számú kutatás támogatásával valósult meg.

„élet-tanítómester”, Szókratész és Jézus mellett további jelentős „mesterekként” tartja tehát számon a goriziai filozófus a *Vallomások* Tolsztoját, továbbá Schopenhauert és Leopardit. Nietzschével analóg módon Michelstaedter is megkülönbözteti a görög filozófusok körében az „autentikus” tanítás hordozóit (ők szerinte: Parmenidész, Hérakleitosz, Szókratész és Platón) az összes többitől, akik a – Michelstaedter-féle értelmezésnek megfelelő – *retorikai, inautentikus, „professzionális” tudást* közvetítették. Többek közt az utóbbi gondolatmenetet bontakoztatja ki Caliaro „A «filozófus»” c. fejezetben, melyben nagy hangsúlyt kap Michelstaedter Arisztotelész-kritikája: Arisztotelész életművében a goriziai filozófus a *professzionális filozófusok és tudósok* paradigmáját azonosítja, akik (Michelstaedter szerint) nem akarják megérteni az életet és saját létük értelmét, nem gondolkodnak azon, hogy tevékenységük jótékony hatású-e az élet szempontjából, nem törekednek önismeretre, nincs meggyőződésük (vö. 33).

A „Tolsztojjal Jézus felé” c. fejezetben (mely bizonyos tekintetben a kötet talán legértékesebb része) Caliaro kiemeli, mennyire jelentős volt Michelstaedter számára Tolsztoj *emberi* Jézus-képe (kinek alakja tehát a szentháromság és a feltámadás doktrínájától függetlenül szemlélendő): Tolsztoj Jézus tanítását a *Hegyi beszédben* (Máté 5.1-48) kifejtett öt erkölcsi parancsolatra egyszerűsíti, mely parancsolatok az emberiség irányában gyakorolt „igaz szeretet” által megvalósítandó „igaz életre” vonatkoznak. „Tolsztoj Jézusa tehát pusztán egy ember, az élet tanítómestere, akinek tanítását teljességében áthatja a létezés értelme, s akinek története a Jordán folyóban való megkereszтелéssel kezdődik és eltemetésével végződik” (45). A János evangéliumában Jézusnak tulajdonított fény-sötétség dichotómiát Michelstaedter a saját maga által koncipiált autentikus (meggyőződéses) tudás és inautentikus tudás kettősségére vonatkoztatja (56), Nietzsche szellemében pedig egyfajta egyház-kritikát is körvonalaz a tekintetben, hogy ezen intézmény miképp élt vissza Jézus tanításaival (65). „A «filozófus» Petrarca” c. fejezetben Caliaro Michelstaedter Petrarca-kritikáját rekonstruálja. Az egyik záró gondolatnak megfelelően míg Petrarca az üdvözülés lehetőségét a keresztény kinyilatkoztatás Istenében látja, Michelstaedter szerint az üdvözülést a saját életét abszolút értéként felfogó – és így életét autentikusan megélő – individuum valósíthatja meg. A „Összevetett «meggyőzések»” c. zárófejezetben Caliaro (részben az említett Camerino nyomdokain haladva) Michelstaedter és – szintén a trieszti kultúrkörhöz kötődő – Scipio Slataper filozófiai meggyőzéseit veti össze.

Jelen kötet mindenekelőtt az italianisztikai, filozófiai és komparatiztikai kutatások terén szolgálhat jelentős tudományos forrásként.